

Asia: VN/1972/2020

Lausuntopyyntö luonnoksesta valtioneuvoston koulutuspoliittiseksi selonteoksi

Lausunnonantajan lausunto

Yleiset selontekoa koskevat kommentit

Selonteon yleistä tarkoitusta, lähtökohtia ja laatimisprosessia kuvaavassa luvussa koulutusjärjestelmää on kuvattu hyvin perinteisesti. Viime aikoina on keskusteltu paljon jatkuvan oppimisen uudistuksesta ja siihen liittyvistä tavoitteista järjestää entistä paremmin työelämän tarpeisiin vastaavaa myös lyhyempiaikaista koulutusta. Jatkuvan oppimisen kehittämisen näkökulmat eivät näy laisinkaan selonteon rakenteessa.

Työhallinnon näkökulmasta huomio kiinnittyy erityisesti siihen, että koulutusjärjestelmän kuvauksissa ei mitenkään näy työvoimakoulutuksen ja -palveluiden asema kokonaisuudessa. Työvoimakoulutuksena on erityisesti kehitetty työelämää lähellä olevia palveluita ja työnantajien sekä työnhakijoiden tarpeisiin vastaavia koulutuksia (rekry-, täsmä-, FEC-koulutukset jne.). Myöskään kotoutumiskoulutus ei näy kaaviossa eikä tekstissä.

Kommentit lukuun 2. Visio/tavoitetila – koulutus ja tutkimus kohti 2040-lukua

Myöskään visioita tai tavoitetiloja kuvattaessa ei ole mainintoja ei-tutkintotavoitteisista lyhyemmistä ja työelämään suoraan tähtäävistä koulutuksista. Tekstissä ei ole tuotu esiin, millä keinoilla esimerkiksi työuran eri vaiheissa tapahtuva osaamisen uudistaminen tapahtuu. Myös visiota luodessa tulisi tuoda esiin aikuisten jo työelämässä olevien tai sinne pyrkivien oppimisen tärkeys ja opintojen nivominen työelämän tarpeisiin.

Kommentit lukuun 3.1 Varhaiskasvatus sekä esi- ja perusopetus

Tekstissä erityisen kannatettavia tavoitteita maahanmuuttotyön näkökulmasta ovat mm.

- ”Vakiinnutetaan positiivisen erityiskohtelun rahoitus siten, että koulutusjärjestelmän edellytykset tasata yhteiskunnallisen eriarvoisuuden, mm. kuntien sisäisen segregaaation, vaikutuksia vahvistuvat.”

- ”Lisätään varhaiskasvatukseen osallistumista tuomalla esiin aiempaa laajemmin varhaiskasvatuksen merkitystä lapsen oppimiselle ja kehitykselle sekä vähentämällä osallistumattomuuden syitä; alennetaan varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja ja toteutetaan pitkällä aikavälillä varhaiskasvatuksen maksuttomuus (vähintään 4 h/pv) sekä arvioidaan tutkimustiedon pohjalta kotihoidon tuen ja sen kuntalisäkäytäntöjen vaikutusta varhaiskasvatuksen osallistumiseen.”

Kuntien sisäiseen segregaatioon on tärkeää puuttua erityisesti niillä alueilla, joissa asuu paljon maahanmuuttajataustaisia lapsia. Varhaiskasvatukseen osallistumisen osalta on tarpeen selvittää osallistumattomuuden syitä erikseen/erityisesti vieraskielisten/maahanmuuttajavanhempien osalta. Yhtymäkohdat siihen, miten vanhemmat itse ovat kiinnittyneet suomalaiseen yhteiskuntaan, miten suomalainen varhaiskasvatus heille näyttäytyy, miten sen merkitys ymmärretään jne. Esim. omakielinen yhteiskuntaorientaatio ja erilaiset nimenomaan maahanmuuttajavanhemmille suunnatut koulutukset ja ohjauspalvelut voivat vaikuttaa myönteisesti maahanmuuttajataustaisten lasten osallistumisasteeseen (vrt. esim. Vantaan Äidit mukana -malli).

Kommentit lukuun 3.2 Toinen aste

Toisen asteen yhtenä toimenpiteenä mainitaan ”Lisätään ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien osuutta tutkinnossa tai tarjotaan muulla tavoin mahdollisuus suorittaa nykyistä joustavammin ja laajemmin yleissivistäviä ja perustaitoja vahvistavia osaamiskokonaisuuksia ammatillisessa koulutuksessa.”

Tällä hetkellä käytännön opetustyötä tekevät toteavat, että yhteiset tutkinnonosat ovat jo nyt erittäin haasteellisia monille maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille ja joillekin ne muodostuvat jopa kokonaan esteeksi koko tutkinnon suorittamiselle. Mikäli yhteisiä tutkinnonosia on tarkoitus lisätä kaikkien opiskelijoiden osalta, tulisi varmistaa, että maahanmuuttajataustaisille opiskelijoille ja esim. aikuisena Suomeen muuttaneille ammatillisten oppilaitosten opiskelijoille tarjottaisiin merkittävästi nykyistä enemmän tukea yhteisten tutkinnonosien suorittamiseen.

Toimenpiteenä on myös: ”Lisätään maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden perustaitojen vahvistamisen ja kielitaidon kehittymisen tukea ammatillisessa koulutuksessa edistämällä opiskeluvalmiuksia tukevien opintojen käyttöä informaatio-ohjauksella sekä tarvittaessa myös rahoitusjärjestelmän kannustimia kehittämällä” Tämä uudistus on erittäin kannatettava, koska kentältä kuullun perusteella oppimisvalmiuksia tukevat opinnot tai niiden käyttö eivät nykyisellään ole olleet riittäviä, jotta heikommalla kielitaidolla ja oppimisvalmiuksilla sisään otetut opiskelijat selviytyisivät ammatillisista opinnoista.

Toimenpiteenä todetaan: ”Tuetaan ammatillisen koulutuksen, lukiokoulutuksen sekä korkeakoulujen koulutuspalveluiden, tilojen, laitteiden sekä henkilöstön yhteiskäyttöä ihmisten ja työelämän

sivistys- ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi, koulutuksen toimintaedellytysten vahvistamiseksi sekä koulutuksen laadun ja saavutettavuuden parantamiseksi” Jos tavoitteena on tehostaa ja säästää rahaa, tähän samaan yhteiskäyttöön kannattaisi ottaa mukaan myös työvoimakoulutuksen ja työvoimapalveluiden tuottajat.

Kommentit lukuun 3.3 Korkeakoulut

Tekstissä on hyvin huomioitu, että maahanmuuttajat ja maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat aliedustettuina korkeakoulutuksessa, mutta toimenpiteissä ei mainita tutkimuksissakin osoitetun rasmin, syrjinnän ja mahdollisesti vinoutuneen opinto-ohjauksen olemassaoloa ja vaikutuksia. Todetaan, että ”Osana toimenpidekokonaisuutta määritellään, miten maahanmuuttajien osaamisen tunnistamisen ja ohjauksen palvelut otetaan osaksi korkeakoulujärjestelmää”, mutta jo peruskoulun ja toisen asteen aikaisella opinto-ohjauksella ja asennoitumisella on suuri merkitys henkilön jatkokoulutuspolkuun ja sosioekonomisesta asemasta riippumattomaan sijoittumiseen koulutuksessa.

Myös aiemmin koulutuspolulla tehdyt ratkaisut opiskelijan siirtymisestä S2 -opetukseen ovat voineet jatkossa vaikuttaa epäedullisesti korkeakouluun sisään pyrittäessä. Vaatimukset S2 -opetuksessa saaduista arvosanoista ovat olleet kohtuuttoman korkeat ja myös yhdenvertaisuusvaltuutettu on kiinnittänyt asiaan huomiota.

Selonteossa todetaan, että koulutuspolut ovat joillakin aloilla, esimerkiksi kulttuurialalla ja sosiaali- ja terveysalalla, erityisen pitkiä. Tämä johtuu muun muassa tutkintorakenteesta ja vähäisistä mahdollisuuksista työllistyä tai hankkia osaamista muutoin kuin hakeutumalla yhä uudestaan tutkintoon johtavaan koulutukseen. Tilanteessa, jossa korkeakoulutetuista osaajista on pulaa, tulee purkaa rakenteita, jotka johtavat epätarkoituksenmukaisen pitkiin koulutusputkiin ja päällekkäiseen kouluttautumiseen sekä kehittää jatkuvan oppimisen joustavaa tarjontaa.” Ulkomailla tutkinnon suorittaneiden henkilöiden täydennys- ja pätevyitysmiskoulutukset ovat pitkään olleet liian satunnaisia ja hankevetoisia. Samalla koulutettuja henkilöitä on työllistynyt osaamistaan ja tutkintojaan alempiin tehtäviin. Tähän teemaan liittyen ei kuitenkaan esitetä omia toimenpiteitä selonteossa.

Kommentit lukuun 3.4 Tiede ja tutkittu tieto

Ei kommentteja

Kommentit lukuun 3.5 Vapaa sivistystyö

Tekstissä todetaan ” Vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat merkittäviä toimijoita maahanmuuttajien kouluttajina. Vuonna 2018 vapaan sivistystyön koulutukseen liitettiin uutena tehtävänä maahanmuuttajien kototutumis suunnitelmaan hyväksytyn luku- ja kirjoitustaidon koulutuksen ja muun kotouttavan koulutuksen järjestäminen. Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen elokuussa 2020 julkaiseman selvityksen mukaan vapaan sivistystyön oppilaitokset ovat ottaneet hyvin haltuunsa luku- ja kirjoitustaidon koulutustehtävän. Uuden tehtävän rahoitus on

kuitenkin mitoitettu tilanteen mukaan, jossa opiskelijamäärä oli n. 20 % nykyisestä opiskelijamäärästä. Tämä vaikeuttaa koulutuksen pitkäjänteistä kehittämistä ja vaikuttaa ylläpitäjien mahdollisuuksiin toteuttaa koulutusta.”

Maahanmuuttotyötä tekevät ovat tuoneet myös esille, että rahoituksen riittämättömyyden ja sopimattomuuden lisäksi koulutusta on mm. tarjottu maahanmuuttajien kannalta huonoissa sijainneissa. Koulutusta on tarjottu kunnissa, missä ei juurikaan ole maahanmuuttajia ja toisaalta tarjontaa ei ole ollut riittävästi siellä, missä sitä olisi tarvittu. Vapaassa sivistystyössä tarjolla olevilla tuntimäärillä vapaaehtoisina opintoina on kovin haasteellista saavuttaa niinkin kunnianhimoinen ja vaikea tehtävä kuin oppia aikuisena lukemaan ja kirjoittamaan ja vieläpä vieraalla kielellä. Työ vaatii todella pitkäjänteistä työtä sekä opiskelijalta että opettajalta. Vaarana on, että mikäli luku- ja kirjoitustaitoa ei saavuteta, opiskelijalla ei ole mahdollista millään tavalla edetä koulutuspolullaan. Suomalaisen koulutusjärjestelmän vahvuus on aina ollut se, että opintoja voi kaikilta tasoilta jatkaa eteenpäin, mutta tämän ryhmän osalta nykyisillä koulutusjärjestelyillä tämä tavoite jää saavuttamatta.

Kommentit lukuun 3.6 Jatkuva oppiminen – työuran aikainen oppiminen

Koulutuspoliittisessa selonteossa käsitellään suomalaista koulutusjärjestelmää kokonaisuutena ja tehdään toimenpide-ehdotuksia sen kehittämiseksi. Työhallinnon näkökulmasta on kuitenkin erikoista, että edes jatkuvaa oppimista käsittelevässä kappaleessa ei oteta esille mittavaa ELY-keskusten hankkimaa työvoimakoulutusta. Työvoimakoulutuksen tavoitteena on nimenomaan vastata työuran aikana esille tuleviin koulutustarpeisiin ja vastata myös työmarkkinoilla tapahtuviin muutoksiin.

Suomessa on huomattavan paljon erilaisia yksityisiä koulutusjärjestäjiä, joilla on omalla sisältöosaamisalueellaan vahva osaaminen. Jatkossakin tulee mahdollistaa tämän osaamisen hyödyntäminen sekä esim. työnantajan omalle henkilöstölleen maksamana tai työvoimakoulutuksena, jolloin kustannukset voidaan myös jakaa yrityksen ja työ- ja elinkeinohallinnon kesken.

Huomiota kiinnittää myös se, että työuran aikaiselle oppimiselle on omistettu vain yksi sivu, vaikka ministeriöissä tehdään erityisesti tähän kokonaisuuteen liittyvää kehittämistyötä. Selonteko keskittyy tutkintotavoitteiseen koulutukseen. Selvityksen tulisi selkeästi enemmän nostaa esiin sitä, että työelämä vaatii monesti vahvaa syvälle menevää substanssiosaamista, jota välttämättä ei tutkintotavoitteisessa koulutuksessa ole tällä hetkellä tarjolla, tai tutkinnon sisältö on niin laaja, että koulutuksen suorittaminen vaatii osaamisen näyttämömahdollisuuksista huolimatta liian pitkään.

Myös työnantajien kanssa tehtävää yhteistyötä tulisi tuoda esiin huomattavasti enemmän.

Kommentit lukuun 3.7 Opetus-, ohjaus- ja muu henkilöstö

Ei kommentteja

Kommentit lukuun 3.8 Taide- ja kulttuurikasvatus ja -opetus ja taiteen perusopetus

Ei kommentteja

Kommentit lukuun 3.9 Opintotuki

Ei kommentteja

Kommentit lukuun 3.10 Ruotsinkielisen koulutuksen tilanne, tavoitteet ja toimenpiteet

Ei kommentteja

Kommentit lukuun 3.11 Maahanmuuttajataustaisten oppiminen ja oppimispolut

Maahan muuttaneiden koulutuspolku Suomessa alkaa useimmiten kotoutumiskoulutuksella, jonka tavoitteena on suomen tai ruotsin kielen oppiminen sekä keskeisten suomalaista yhteiskuntaa koskevien tietojen omaksuminen. Vaikka maahanmuuttajataustaisten oppimiselle ja oppimispoluille on omistettu oma kappaleensa, kotoutumiskoulutus on unohdettu kokonaan.

Kotoutumiskoulutuksen tavoitteena on antaa työllistymiseen vaadittavia kielellisiä ja yhteiskunnallisia valmiuksia, mutta myös ammatillista koulutusta tai korkeakouluopintoja edeltää usein kotoutumiskoulutus. Kotoutumiskoulutus on aivan keskeinen osa Suomeen muuttaneen henkilön koulutuspolkua ja merkittävin suomalaisella yhteiskunnalla käytössä oleva kotoutumispolitiikan väline. Työvoimakoulutusta ja sen osana toteutettavaa kotoutumiskoulutusta ei ole muuallakaan selonteossa mainittu, joten myös työvoimakoulutuksen kehittämiseen ja opintojen yhteensovittamiseen muun koulutusjärjestelmän kanssa ei ole esitetty toimenpide-ehdotuksia. Näiltä osin koulutuspoliittinen selonteko vaatii ehdottomasti täydentämistä.

Kotoutumiskoulutus toimii yhteydessä kaikkiin (aikuis)koulutuskentän toimijoihin ja palveluihin kuten toiselle asteelle, korkea-asteelle, aikuisten perusopetukseen ja vapaan sivistystyön tarjontaan sekä hallinnon sisällä työvoimakoulutuksiin ja muihin työvoimapalveluihin. Tarvittaisiin lisää kaikkien näiden koulutusmuotojen välistä yhteistyötä, tiedonvaihtoa sekä yhteisen ymmärryksen luomista siitä, mikä on kunkin koulutusmuodon päätehtävä ja mikä on kullekin aikuiselle maahanmuuttajalle sopivin koulutuspaikka eri vaiheissa kotoutumis- ja kielenoppimisprosessia. Tarvittaisiin myös nykyistä huomattavasti enemmän ja helpommin tietoa erilaisten koulutuspolkujen sujuvuudesta, pituudesta ja rakenteesta, koska tältä pohjalta voitaisiin myös analysoida yksittäisten koulutusten ja koko koulutus- ja ohjausjärjestelmän toimivuutta. Lisäksi tekstistä puuttuu kokonaan 3. sektorin merkitys maahanmuuttajien osaamisen ja osallisuuden lisääjänä. Kolmas sektori ei useinkaan tarjoa ”virallista” koulutusta, mutta todellisuudessa erilaiset yhteisöt ja 3. sektori toimii tiedon ja käsitysten välittäjänä erityisesti niiden maahanmuuttajien kohdalla, jotka eivät osaa suomea tai ruotsia.

**Kommentit lukuun 4. Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän tilannekuva ja keskeiset muutostekijät.
Pyydämme tarvittaessa kirjaamaan vain tiiviin yleisen lausunnon luvusta ja yksityiskohtaisesti vain tärkeimmät kommentoitavat tai mahdollisesti puuttuvat asiat**

Ei kommentteja

Suokonautio Jaana
Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus - Työllisyys ja
kotoutuminen -yksikön lausunto